

พรรณานะ เรื่องความสุขในพุทธปรัชญา

นางสาว สุจิตรา อ่อนค้อม

ศูนย์วิทยบริการ 005683
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

ภาควิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พ.ศ. ๒๕๖๓

The Concept of Happiness in Buddhist Philosophy

Miss Suchitra Onkom

**A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts**

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1980

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ทรงคนะ เรื่องความสุขในพุทธปรัชญา

โดย

นางสาวสุจิตรา อ่อนค้อม

ภาควิชา

ปรัชญา

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตร เกศวิสิษฐ์

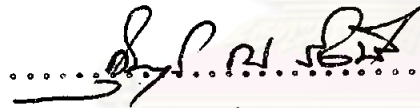
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา ตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุประดิษฐ์ บุนนาค)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

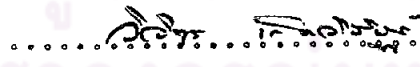
..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ธี ริงศ์)

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ปรีชา ช่างขวัญยืน)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตร เกศวิสิษฐ์)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์

ทรรศนะ เรื่องความสุขในพุทธปรัชญา

ชื่อผู้ผลิต

นางสาวสุจิตรา อ่อนค้อม

อาจารย์ที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ วิจิตร เกศวิเศษฐ์

ภาควิชา

ปรัชญา

ปีการศึกษา

๒๕๖๓

บทคัดย่อ

งานวิจัย เรื่องนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะศึกษาทรรศนะ เกี่ยวกับความสุขในพุทธปรัชญา เพื่อที่จะได้ทราบว่า พุทธปรัชญามีทรรศนะเกี่ยวกับความสุขซึ่งเป็นสิ่งที่มีมนุษย์ปรารถนาว่าอย่างไร พุทธปรัชญาอธิบายว่าชีวิตตามสภาพที่เป็นไปตามธรรมชาติ เป็นทุกข์ จึงทำให้มีผู้เข้าใจผิดว่าพุทธปรัชญามองโลกในแง่ร้าย เป็นทุณิยม (pessimism) แต่ตามความเป็นจริงพุทธปรัชญามีได้มีลักษณะเป็นทุณิยมแต่ประการใด ดังจะเห็นได้จากทรรศนะที่พุทธปรัชญาแสดงความสุขและปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขไว้อย่างสมบูรณ์ อันเป็นเครื่องยืนยันว่า พุทธปรัชญามีได้มองโลกในแง่ร้าย

ผู้วิจัยได้พบว่าพุทธปรัชญาแบ่งความสุขออกเป็นสองประเภทคือ โลกียสุข กับโลกุตตรสุข และความสุขทั้งสองประเภทนี้ยังแบ่งเป็นระดับต่าง ๆ กัน ระดับต่ำสุดได้แก่กามสุข และระดับสูงสุดได้แก่นิพพานสุข ตามทรรศนะของพุทธปรัชญา ธรรมชาติของจิตมีหลายระดับ ดังนั้นจึงแสดงความสุขซึ่งบุคคลสามารถเข้าถึงได้ไว้หลายระดับที่แตกต่างกัน

เมื่อได้แบ่งความสุขออกเป็นระดับต่าง ๆ กันแล้ว พุทธปรัชญาก็ได้เสนอปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขอันเหมาะสมแก่ความสุขแต่ละระดับ ปฏิบัติดังกล่าวแบ่งเป็นสองแบบ คือ (๑) ใช้ระดับของบุคคลเป็นเกณฑ์ โดยแบ่งเป็นปฏิบัติสำหรับฆราวาส และปฏิบัติสำหรับบรรพชิต (๒) ใช้ระดับของความสุขเป็นเกณฑ์โดยแบ่งเป็นปฏิบัติเพื่อเข้าถึงกามสุข ปฏิบัติเพื่อเข้าถึงฉานสุข และปฏิบัติเพื่อเข้าถึงนิพพานสุข ความสุขในระดับต่าง ๆ และปฏิบัติเพื่อเข้าถึงความสุขมีอยู่จริง ซึ่งจะเห็นได้จากตัวอย่างผู้เข้าถึงความสุข ซึ่งได้พบว่ามิบันทึกไว้มากมายในพระไตรปิฎกและอรรถกถา

ผลจากการวิจัยทำให้เราทราบว่า ตามทฤษฎีของพุทธปรัชญา ความสุขระดับนิพพานสุข เป็นความสุขสูงสุดของชีวิต เป็นความสุขที่เป็นผลโดยตรงของการดับกิเลสอาสวะ ซึ่งเป็นเหตุแห่งความทุกข์ทั้งปวงได้โดยสิ้นเชิง เป็นความสุขที่ผู้มุ่งความดีสูงสุดตามคำสอนของพระพุทธศาสนามาารถเข้าถึงได้แม้ในชีวิตปัจจุบันด้วยการดำเนินตามมัชฌิมาปฏิปทาหรืออริยมรรคมีองค์แปดที่พระพุทธองค์ทรงค้นพบและวางไว้ เป็นหลักปฏิบัติสำหรับพุทธศาสนิกชนทุกคน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Thesis Title The Concept of Happiness in Buddhist Philosophy
Name Miss Suchitra Onkom
Thesis Advisor Assistant Professor Vichitr Kerdvisit
Department Philosophy
Academic Year 1980

ABSTRACT

The aim of this thesis is to study the concept of happiness in Buddhist Philosophy. Buddhism is of the view that life in its natural process is suffering. People tend to bring accusation against this concept that it is pessimistic. In fact, Buddhist Philosophy is not at all pessimistic. This is because there are various levels of teachings about happiness and different ways leading to the attainment of happiness.

According to my research, it is found that Buddhist Philosophy divides happiness into two kinds : mundane and supramundane level, each of which can be further divided into distinctive levels, the lowest being sensual happiness and the highest the happiness of Nirvana. According to Buddhist Philosophy, the nature of mental development can be divided into various levels, so the happiness that can be obtained has to be categorized as such.

After dividing happiness into various levels as such, Buddhist Philosophy offers two kinds of ways for obtaining happiness. First, the one bases on the levels of mental development of the individuals, namely : ways for laymen and ways for monks. Second, the one bases on types of happiness, namely : ways of obtaining sensual happiness, ways of obtaining meditative happiness and ways of obtaining happiness of

๒

Nirvana. Happiness of various levels and ways for obtaining it actually do exist. There are many examples of those who had obtained such happiness found in Tripitaka or the Holy Three Baskets of Buddhism and its Aṭṭhakathā or Commentaries.

The result of this research shows that Buddhist Philosophy considers the happiness of Nirvana to be the highest. It is the state that defilements which are the causes of sufferings are completely eradicated. It is the aim which one who wishes to attain the highest good in Buddhist teachings can obtain even in this very life by following the Middle Way or the Noble Eightfold Path that the Buddha discovered and expounded as a principle of practice for every Buddhist.

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระคุณเจ้า และอาจารย์ ผู้มีนามต่อไปนี้ ที่ได้ให้คำแนะนำ
ช่วยเหลือในการทำวิจัยคือ

ท่านพุทธทาสภิกขุ แห่งสวนโมกขพลาราม ที่กรุณาให้ความรู้เรื่องมานสมชาติและ
นิพพาน

พระคุณท่าน พระราชวรมุนี(ประมุข ปยุตโต) แห่งวัดพระพิเรนทร์ กรุงเทพ-
มหานคร ที่กรุณาให้คำแนะนำและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์แก่การวิจัย นับตั้งแต่แรกเริ่ม
ทำการวิจัย จนกระทั่งการวิจัยสิ้นสุดลง

ท่านเจ้าคุณศรัทธาธิศัลก แห่งวัดประยูรวงศ์ กรุงเทพมหานคร ที่กรุณาให้ผู้วิจัยมี
พระไตรปิฎกมาใช้ในการทำวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์วิจิตร เกตุวิสิษฐ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยาลัยนิพนธ์ ที่กรุณาให้
คำแนะนำปรึกษา และตรวจแก้วิทยานิพนธ์

รองศาสตราจารย์ ดร.สุนทร ณ รั้งยี ที่กรุณาให้คำปรึกษาทั่วไปเกี่ยวกับเค้า
โครงวิทยานิพนธ์

อาจารย์ภาควิชาปรัชญาทุกท่าน ที่กรุณาให้ความรู้ทางปรัชญาแก่ผู้วิจัย
บุคคลที่เป็นกำลังใจ และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน ตลอดระยะเวลา
ที่ทำการวิจัยคือ อาจารย์อัญชลี ชยานุวัชร อาจารย์จิรพรรณ ทองมาก อาจารย์วิภา
ญาณรังษะ และคุณปิยะ รณริน ผู้วิจัยขอขอบคุณบุคคลทั้งสี่ท่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ข้อบกพร่องอันพึงมีในวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอน้อมรับแต่เพียงผู้เดียว ส่วนความที่
อันจะบังเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบให้บิดามารดาและผู้ประพาศิธรรมทุกท่าน

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ฉ
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ง
สารบัญคำย่อ	ช
บทที่	
๑. บทนำ	๑
๒. ปริขณว่าด้วยความสุข	๔
๒.๑ ความสุขในทรรคนะของนักปริขญาตะวันตก	๔
๒.๒ ความสุขในทรรคนะของนักปริขญาตะวันออกบางสำนัก	๑๔
๓. ความสุขในพุทธปริขญา	๓๒
๓.๑ ความสุขในทรรคนะของพุทธจริยศาสตร์	๓๒
๓.๒ ประเภทของความสุข	๓๓
๓.๓ ชั้นหรือระดับของความสุข	๔๕
๓.๔ วิเคราะห์เปรียบเทียบทรรคนะ เรื่องความสุขในปริขญาอื่น ๆ กับ พุทธปริขญา	๖๐
๔. ปฏิปทาเพื่อ เข้าถึงความสุขตามทรรคนะของพุทธปริขญา	๖๖
๔.๑ ปฏิปทาสำหรับฆราวาส	๖๗
๔.๒ ปฏิปทาสำหรับบรรพชิต	๗๔
๔.๓ ปฏิปทาเพื่อ เข้าถึงกามสุข	๗๐
๔.๔ ปฏิปทาเพื่อ เข้าถึงฉานสุข	๗๓
๔.๕ ปฏิปทาเพื่อ เข้าถึงนิพพานสุข	๘๕
๔.๖ เปรียบเทียบปฏิบัติเพื่อ เข้าถึงความสุขในปริขญาอื่น ๆ กับ พุทธปริขญา	๑๑๒

บทที่

๕.	บุคคลที่เข้าถึงความสุขตามหลักพุทธปรัชญา	๑๑๗
๕.๑	พระพุทธเจ้า	๑๑๗
๕.๒	ปัจเจกบุคคล	๑๑๘
๕.๓	พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ	๑๒๐
๕.๔	พระจิตตทัตถเถระ	๑๒๒
๕.๕	พระอุบลวิมลเถรี	๑๒๔
๕.๖	พระกิสสาโคตมีเถรี	๑๒๔
๕.๗	พระกุนทล เกสีเถรี	๑๒๕
๖.	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	๑๒๙
บรรณานุกรม	๑๓๓
ประวัติผู้เขียน	๑๓๗

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญคำย่อ

คำย่อต่าง ๆ ที่ใช้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ เป็นคำย่อที่ใช้ในการอ้างอิงพระไตรปิฎก และอรรถกถา ซึ่งมีทั้งภาษาไทยและภาษาบาลีดังนี้

ก. ภาษาไทย

<u>คำย่อ</u>	<u>ย่อมาจาก</u>
วิ. มหา.	พระวินัยปิฎก มหาวรรค
สุต. ที. ส	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย สิลขันธ์วรรค
สุต. ที. ม.	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค
สุต. ที. ปา	พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกาวรรค
สุต. ม. มุ.	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มูลปัมผาสก
สุต. ม. ม.	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัมผาสก
สุต. ม. อุ.	พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัมผาสก
สุต. สัง. ส.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถาวรรค
สุต. สัง. นิ.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย นิทานวรรค
สุต. สัง. ข.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย ขันธวารวรรค
สุต. สัง. สพ.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค
สุต. สัง. ม.	พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค
สุต. อัง. เอก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต
สุต. อัง. ทุก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทุกนิบาต
สุต. อัง. ดิก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต
สุต. อัง. จตุกก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต
สุต. อัง. ปัญจก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต
สุต. อัง. อัฏฐก	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต
สุต. อัง. นวก.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย นวกนิบาต

คำย่อย่อมาจาก

สุด. อัง. ทสก.	พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสกนិบาต
สุด. ขุ. ขุ.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐะ
สุด. ขุ. สุ	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย สุตตนิบาต
สุด. ขุ. ธ.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ธรรมบท
สุด. ขุ. ฉ.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ฉทาน
สุด. ขุ. อิติ.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ
สุด. ขุ. เถร.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา
สุด. ขุ. เถรี.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรีคาถา
สุด. ขุ. ชา.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก
สุด. ขุ. มหา.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย มหานิทเทส
สุด. ขุ. จุ	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย จุฬนิทเทส
สุด. ขุ. อป.	พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปทาน

ข. ภาษบาลี

สุด. ที. ปา	สุดตมุตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎีกาวคค
สุด. ม. มุ	สุดตมุตปิฎก ทีฆนิกาย มุลปณณาสก
ล. อ.	ลัญจตตนิกาย อฏฐกถา
อง. อ.	องคุตตรนิกาย อฏฐกถา

สำหรับตัวเลขหลังคำย่อ นั้น ถ้าเป็นพระไตรปิฎก เลขตัวแรกหมายถึง เล่ม
 ตัวที่สองหมายถึง ข้อ ตัวที่สามหมายถึง หน้า ถ้าเป็นอรรถกถา เลขตัวแรกหมายถึง เล่ม
 ตัวที่สองหมายถึง หน้า เช่น สุด.ที.ล. ๔/๔๕/๖๐ หมายถึง พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ลิลขันธ
 วรรค เล่ม ๔ ข้อ ๔๕ หน้า ๖๐ และ ล. อ. ๑/๓๔ หมายถึง ลัญจตตนิกาย อฏฐกถา เล่ม ๑
 หน้า ๓๔ เป็นต้น